

Költségvetési korlát elmélete

Gyórfy Dóra

SZTE Gazdaságtudományi Kar, 2014. április 10.

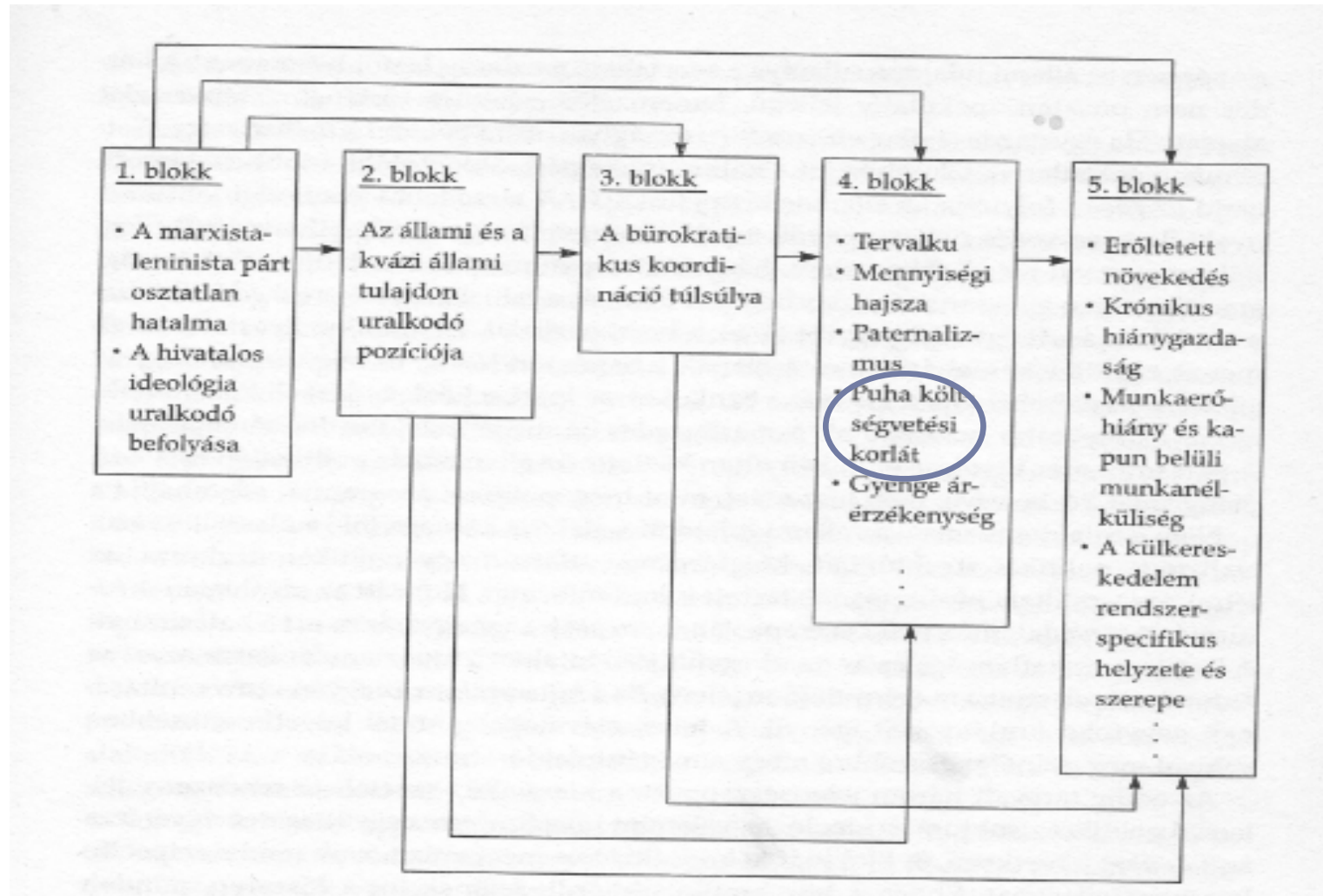
Áttekintés

- ▶ A puha költségvetési korlát (PKK) jelentősége a szocialista rendszerben
- ▶ A PKK fogalmai:
  1. Kimentett szervezet
  2. Kimentő szervezet
  3. Pénzügyi baj
  4. Kimentés
- ▶ A kimentés motivációi
- ▶ A PKK következményei
- ▶ A költségvetési korlát fellazulása a kapitalizmusban
- ▶ A kimentés dilemmái
- ▶ Esettanulmány: pénzügyi válság Görögországban
- ▶ Konklúziók

Puha költségvetési korlát a szocialista rendszerben

A probléma felismerése

- ▶ A hiányjelenségek magyarázata (Kornai 1979): a veszteségek szinte automatikus állami finanszírozása korlátlan nyersanyag-igényt eredményez, mely nemzetgazdasági szinten hiányjelenségekhez vezet. A PKK azt jelenti, hogy a vállalatoknak nem kell kiadásaikat az eladásaikhoz igazítani, és bevételeiknél több pénzt költhetnek.
- ▶ Várakozás-viselkedés kapcsolat (Kornai 1986): a kimentés lehet egyszeri vagy ismételt, lényege, hogy a kimentéshez fűződő várakozások formálják a viselkedést. és többletköltekezésre ösztönöznek.
- ▶ A probléma alapja (Kornai, Maskin, Roland 2004 a, b): dinamikus elköteleződési probléma, melynek során a nincs kimentés iránti elkötelezettséget a támogatószervezet nem képes betartani.

Kimentett szervezetek lehetnek

- For-profit vállalat
- Bank, pénzügyi szervezet
- Non-profit szervezet (pl. kórház, iskola)
- Háztartás
- Helyi önkormányzat
- Központi kormány

Kimentő szervezetek

- Központi kormány
- Helyi önkormányzat
- Pénzügyi szervezetek együttese
- Nemzetközi szervezet

Pénzügyi baj

- ▶ Pénzügyi katasztrófa vagy katasztrófa-közeli helyzet
- ▶ Többféle formában:
  - tartós, nagy és növekvő veszteség
  - fizetéseképtelenség (cashflow szinten)
  - adós nem tud fizetni a hitelezőnek
  - adósságspirál
  - államcsőd

Kimentés formája

- Támogatás (egyszeri vagy rendszeres)
- Soron kívüli hitel
- Adósság-elengedés vagy átütemezés
- Ha az outputot pénzért értékesítik,
adminisztratív áron: áremelés
- Adóelengedés vagy adófizetés halasztása

A kimentés motivációi

- ▶ Önérdek (elsüllyedt költségek, *sunk costs*)
- ▶ Paternalizmus
- ▶ Erkölcsi indítékok
- ▶ Politikai szempontok
- ▶ Presztízs szempontok
- ▶ Tovagyűrűző hatások (pl. túl-nagy-hogy-bukjon)
- ▶ Tisztességtelen befolyások

A PKK következményei

- ▶ Gyengül a vezetés erőfeszítése a nyereség növelésére, illetve ahol nincsen nyereségérdekeltség, a költségek csökkentésére
- ▶ Tompul az árérzékenység, kevésbé kell figyelni input és output árakra illetve a bevétel-kiadás közötti résre
- ▶ Kereslet felduzzadása, mely nemzetgazdasági szinten hiányjelenségeket eredményez
- ▶ Figyelem átrendeződése: fogyasztók igényei helyett a potenciális kimentő szervek igényeinek megfelelni

A költségvetési korlát fellazulása a kapitalista rendszerben

- ▶ Ókortól a korai kapitalizmusig: az adósságok megfizetésének elmulasztása esetén az ingóságok elkobzása – ha nincs, akkor rabszolgaság, szolgaság vagy az adósok börtöne következett
- ▶ Következmények enyhülése: korlátolt felelősségű társaság megjelenése → a vállalat tulajdonosa csak a befektetett összeget kockáztatja → nagy összegű, kockázatos befektetések lehetőségének növekedése
- ▶ Az adósság megfizetésének elmulasztása nem szégyen → háztartási / vállalati / nemzeti szintű költség-haszon elemzés tárgya
- ▶ A fizetési fegyelem még tovább lazul, ha a kormány, amelynek a magánszerződés teljesítését ki kellene kényszerítenie - kimentésekkel aláássa a hitelszerződés tekintélvét

A kimentés dilemmája

- ▶ A PKK elmélete nem jelenti azt, hogy soha nem történhet kimentés. A dilemma:
  - ▶ Ha nincs kimentés:
    1. Közvetlen hatások: háztartás, vállalat, ország szintjén
    2. Tovagyűrűző hatások: gazdasági, politikai
  - ▶ Ha kimentés történik:
    1. Erősödik a PKK szindróma
    2. Újrakeletkezhet a pénzügyi baj → újabb kimentés kell
    3. Függőség a kimentőtől
- ▶ Kimentés rövid távon népszerű, hosszú távon aláássa a bizalmat, a szerződések tekintélyét, üzleti morált.
- ▶ Ám a szabály az, hogy nincs minden esetben érvényes szabály, megkerülhetetlen az egyedi értékelés (vö. Kindleberger 1989).

Esettanulmány: a görög válság

- ▶ Az elmélet relevanciája a globális válság értelmezésében
- ▶ A görög válság rejtélye
- ▶ PKK a válság előtt
- ▶ A válság kitörése
- ▶ A válság kezelése
- ▶ A PKK rendszere Görögországban
- ▶ A szereplők motivációi
- ▶ És a következmények....

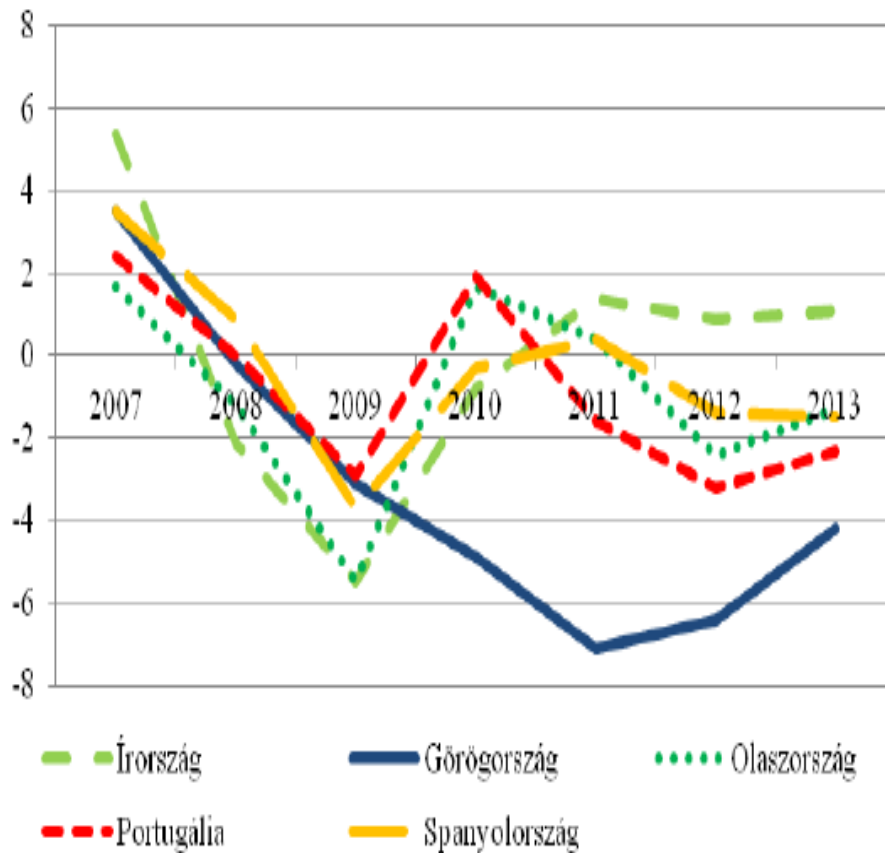
Forrás: Győrffy Dóra (2014): "Válság és válságkezelés Görögországban: A puha költségvetési korlát szerepe a gazdasági összeomlásban." *Közgazdasági Szemle*. 60. évf. 1. sz. 27-52. o.

A görög válság rejtélye

Növekedés a GIIPS országokban

Miért volt ilyen súlyos a válság?

1. Krugman: (2012): megszorító spirál kialakulása
2. Visvizi (2012): feltételek nem-teljesítése, rossz szerkezetű megszorítások
3. IMF (2013): magánszektor elmaradt élénkülése
4. Költségvetési korlát megkeményítésének nehézségei és bizonytalanságai

Puha költségvetési korlát Görögországban a válság előtt

- ▶ Görög állam – állami vállalatok
    - munkahelyek biztosítása a klientúrának (1 200 000, munkerő $\approx$ 25 százaléka állami foglalkoztatott 2009-ben)
    - politikai támogatás biztosítása
  - ▶ Görög állam – adófizetők
    - rosszul működő állam kompenzációja a magánszektornak
  - ▶ EU – nemzetközi piacok:
    - EU elkötelezettsége a nincs-kimentés szabály mellett nem volt hiteles → hitelek elérhetősége és kamatkonvergencia
  - ▶ PKK a rendszer alapvető legitimációját biztosította, melyet a nemzetközi piacokról szerzett forrásokból fedeztek.
-

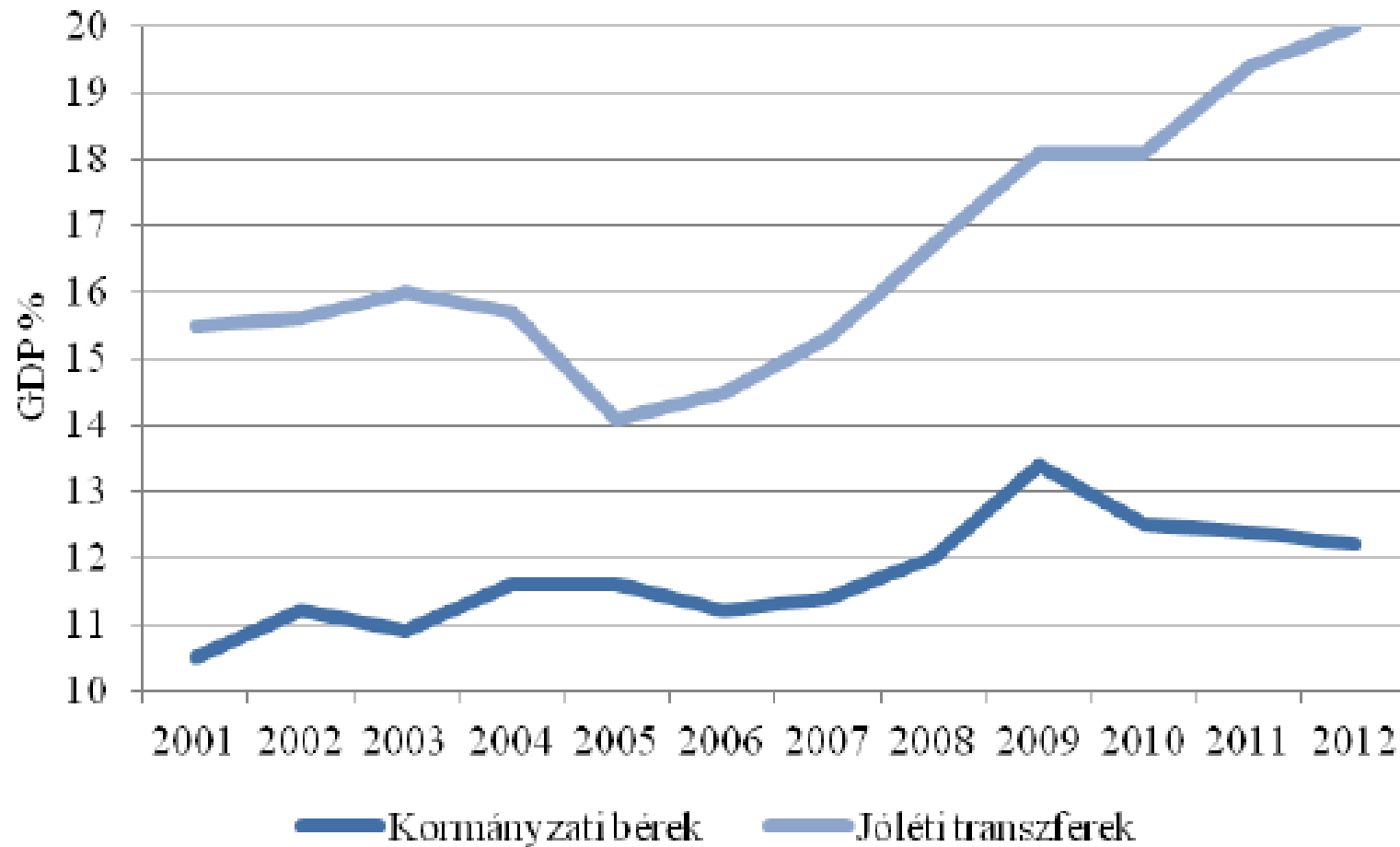
Veszteséges állami vállalatok 2009-ben

Vállalat	Adózás előtti eredmény (millió €)	Alkalmazottak száma	Átlagos bérköltség (alkalmazott/év, €)
Hellenic Railways	-481,8	187	41,426
Thermal Buses Corp	-316,4	6733	37,526
TRAINOSE SA	-231,1	1784	50,414
Railway Infrastructure Manager	-173,8	4737	40,621
Hellenic Defense Systems	-164,7	1575	41,794
Athens Piraeus Electrical Railways	-93,3	1337	57,584
Trolley Buses Corp.	-69,3	1564	36,408
Toursim Development Co.	-47,7	473	33,946
Hellenic Horse Racing Org.	-27,9	343	48,626
National Highways Fund	-15,1	347	28,771

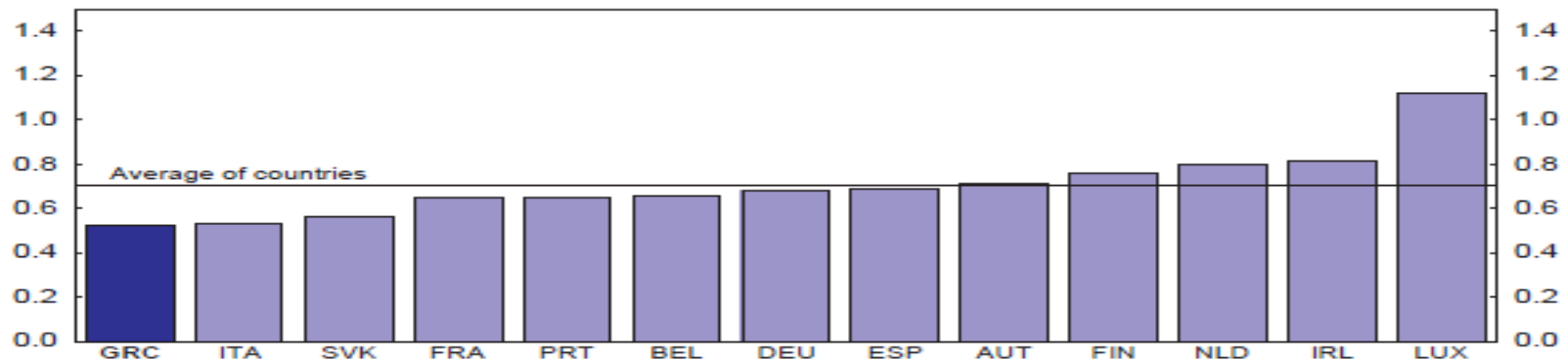
Kormányzati bérek és jóléti kiadások

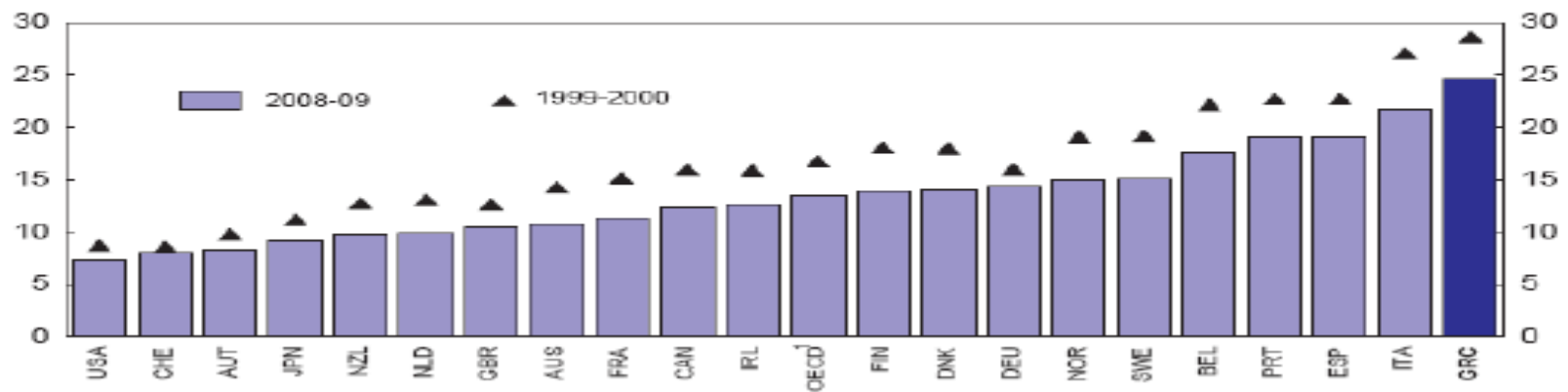

Puha adóztatás

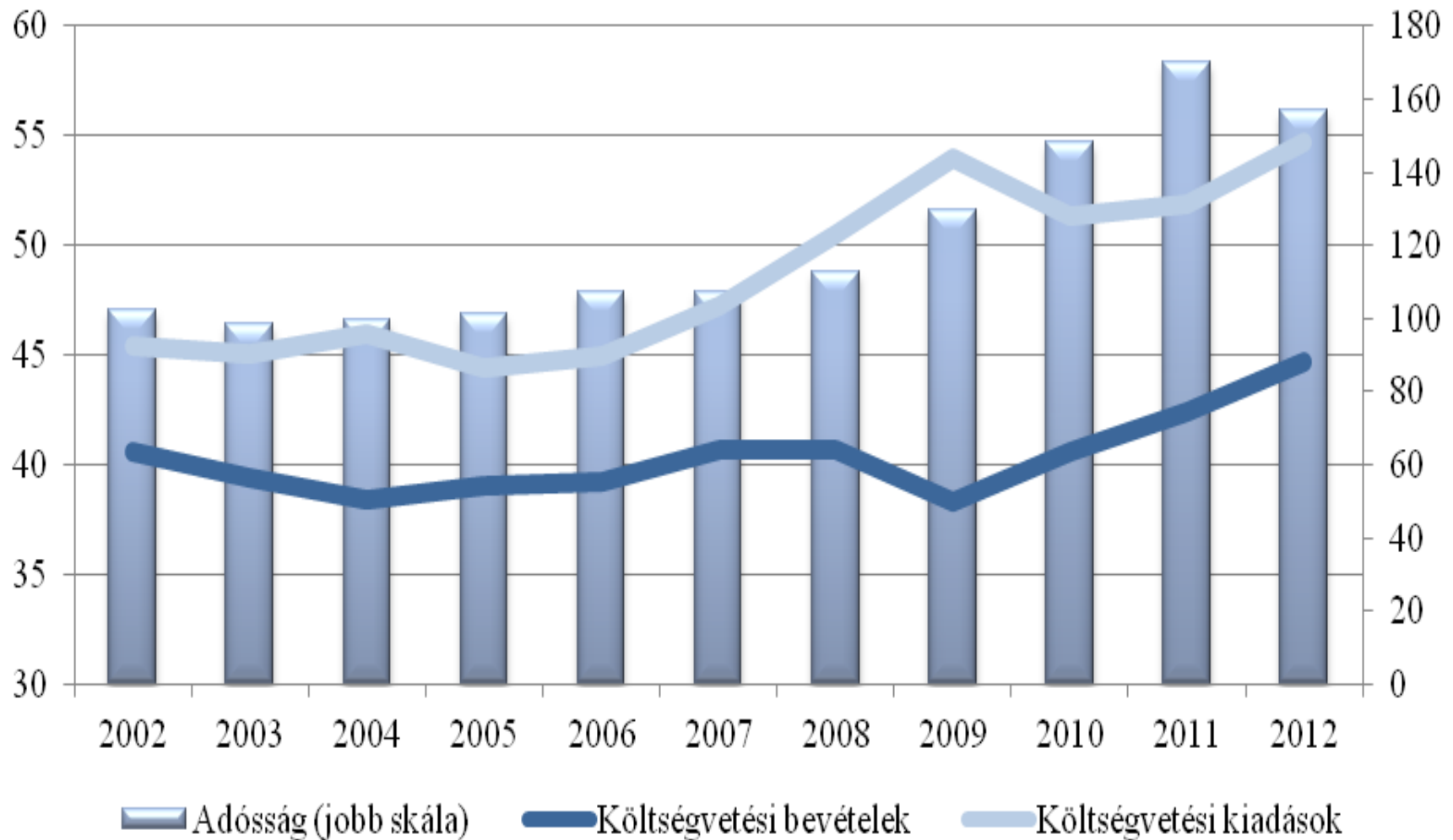
Efficiency of VAT collection¹
2006, in percentage

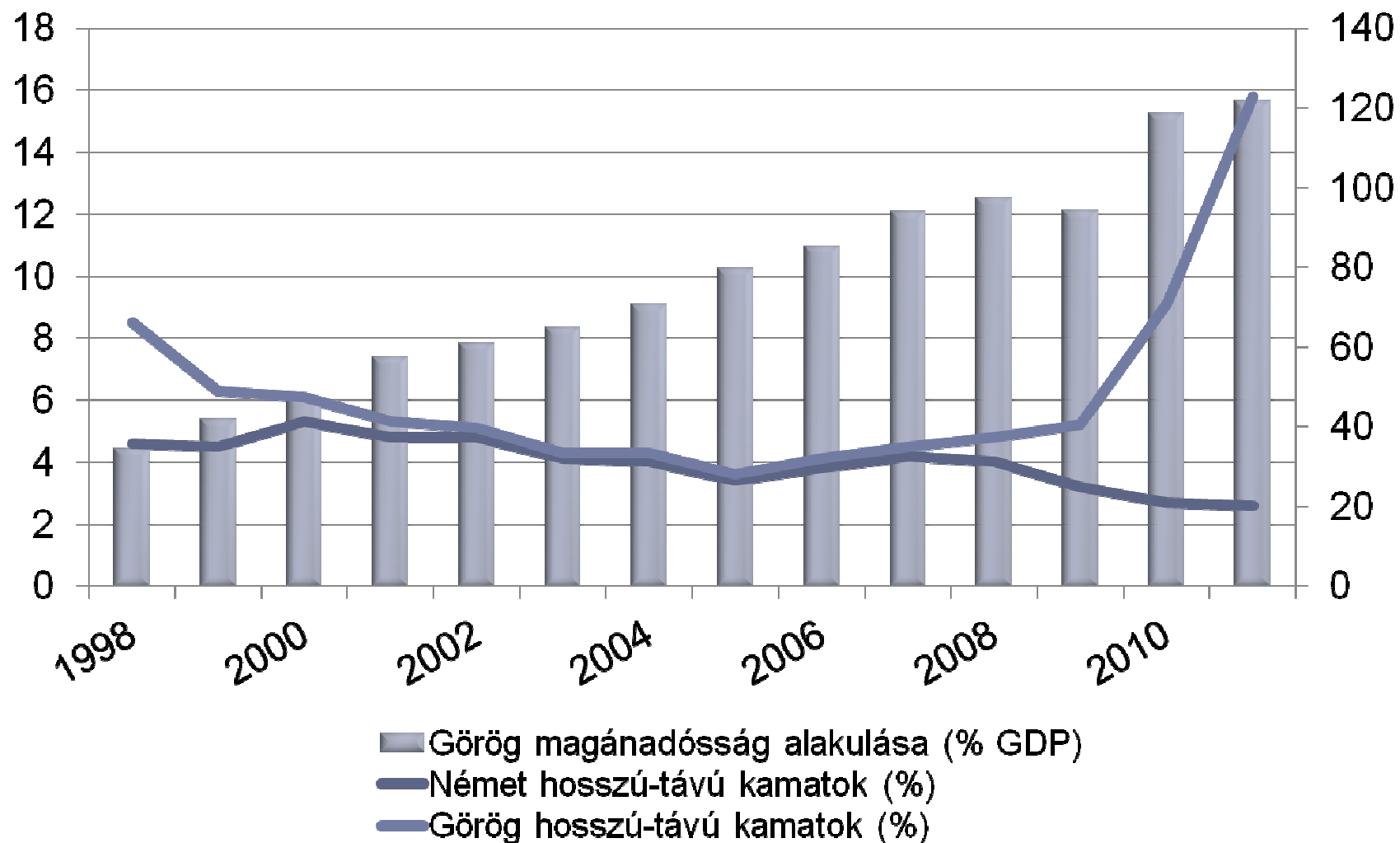
Figure 2.2. The size of shadow economy: An international comparison
[in per cent of GDP]

Költségvetési hiány és adósság 2002-2012

Kamatkonvergencia és a magánszektor eladósodása

A válság kitörése

A 2010. márciusi Európa bizottság ülését követő sajtótájékoztatón Angela Merkel kijelentette, hogy Görögország megsegítése csak a legvégső esetben lehetséges, amikor a piaci finanszírozás már nem elérhető. A kijelentés nem zárta ki a csőd lehetőségét – a költségvetési korlát keményedni látszott.

A válságra adott válaszok

- ▶ IMF/EU mentőcsomagok

1. 2010. május: €110Mrd
2. 2012. február: €130Mrd
3. 2012. november: ≈ €40Mrd

- ▶ EKB beavatkozások

1. Görög papírok elfogadása fedezetként a bővli minősítés ellenére
2. Állampapír-vásárlások a másodlagos piacon (SMP) ≈ €42Mrd
3. Hosszú-távú refinanszírozási program (LTRO) ≈ €100 Mrd

- ▶ Magánszektor bevonása

1. 2012. február: görög államadósság 53,5%-os leírása ≈ €100 Mrd

- ▶ Megszorító csomagok

1. 2010. január – 2013. január: € 50Mrd (2010-es GDP 22,5%-a). megszorítás 6 megszorító csomag eredményeként. 2015-ig további € 15Mrd van tervezve. A kormányzati kiadások a GDP 54 százalékáról (2009) 52 százalék alá csökkentek, (2010-2011) de 2012-ben már ismét 54 százalék fölé emelkedtek. Eközben a bevételek stabilan nőttek – a 2009-es 38,3 százalékos mélypontról 44,7 százalékra.

- ▶ Szerkezeti reformok (követelménye) az állami szektorban, a munkaerő piacon és az árupiacon.

- ▶ Privatizáció

1. 2011. február: €50Mrd program meghirdetése 2015-re
  2. 2012. november: €1,6Mrd teljesült , cél csökkentése €11Mrd-ra
-

A puha költségvetési korlát átalakulása a válságkezelés során

---

- ▶ Nemzetközi piacok – görög állam
    - a bizonytalanság miatt Görögország kizáródott a nemzetközi piacokról
  - ▶ Görög állam – állami vállalatok
    - munkahelyek biztosítása a klientúrának
    - privatizáció helyett racionalizáció
  - ▶ Görög állam – adófizetők
    - szigorúbb adóbehajtás
    - adóemelések (pl. TA: 50%)
  - ▶ Európai Unió/IMF/EKB – görög állam:
    - Az euró-zónából történő görög kilépés következményei (IMF 2012): a közvetlen ($\approx$ €300Mrd) és közvetett veszteségek (terjedés a többi periféria országra) a Lehmann Brothers összeomlásánál komolyabb költségekkel járna
  - ▶ EKB – görög bankok
    - A tőkemenekülés ellensúlyozására (bankbetétek 16%-os csökkenése) a görög nemzeti bank nyújt likviditási segítséget a görög bankoknak, mely mindaddig lehetséges, míg Görögország az euró-övezet része (TARGET2, ELA)
  - ▶ Görög bankok – görög adósok
    - kényszerhitelezés a nem-teljesítő adósoknak
-

A költségvetési korlát megkeményítését övező viták

▶ EU motivációi

1. Félelem a rendezetlen görög csődtől
2. Lakosság erős ellenérzése a görög kimentéssel kapcsolatban

▶ Görög lakosság

1. A rendszer legitimitásának összeomlása
2. Bizonytalanság → bankbetétek elvándorlása, beruházások zuhanása → növekedési potenciál csökkenése

▶ Nemzetközi piacok

1. Félelem a további veszteségektől

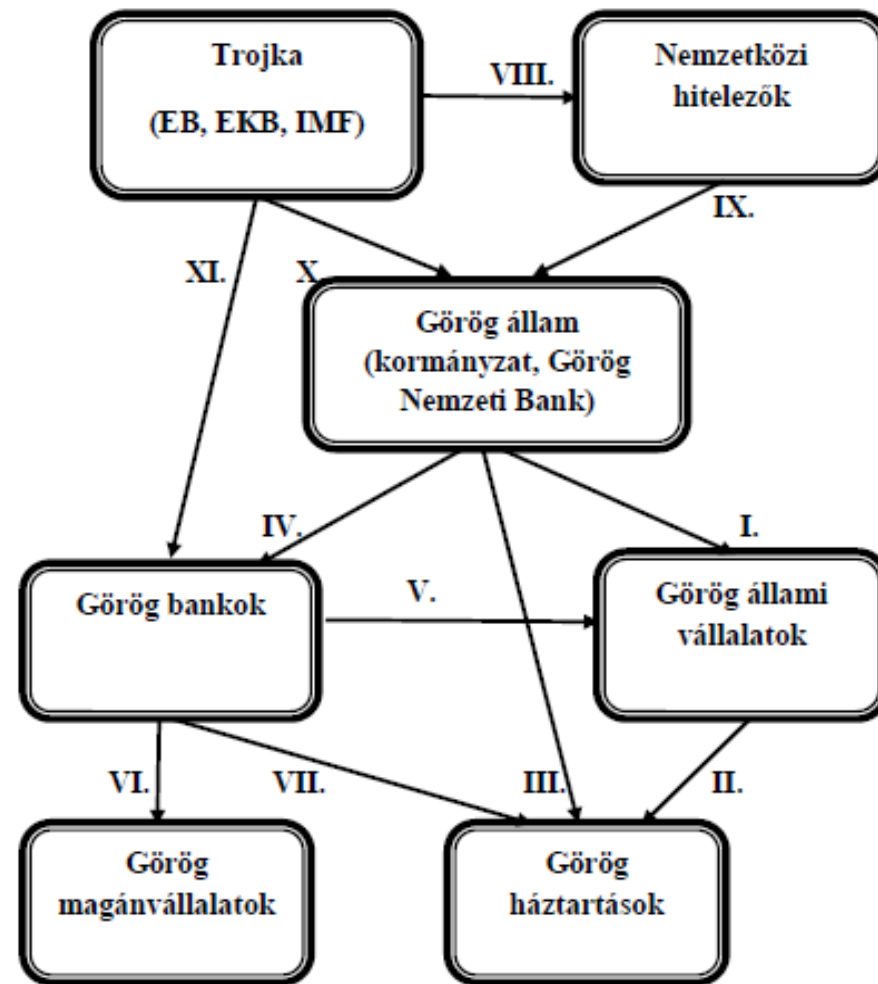

A kimentőcsomagokkal kapcsolatos német attitűd (forrás: Bechtel et al 2012)

Mennyiben ellenzi vagy támogatja az eladósodott EU-tagállamoknak nyújtott pénzügyi segítséget?	Több vagy kevesebb pénzt kellene Németországnak befizetnie az európai pénzügyi mentőalapba?
Erősen támogatja 3%	Sokkal többet 0,5%
Inkább támogatja 24,5%	Valamivel többet 4%
Se nem támogatja, sem nem ellenzi 10,2%	Változatlanul 25,4%
Inkább ellenzi 40,1%	Valamivel kevesebbet 34,2%
Inkább támogatja 20,9%	Sokkal kevesebbet 32,6%
Nem tudja 1,5%	Nem tudja 3,4%

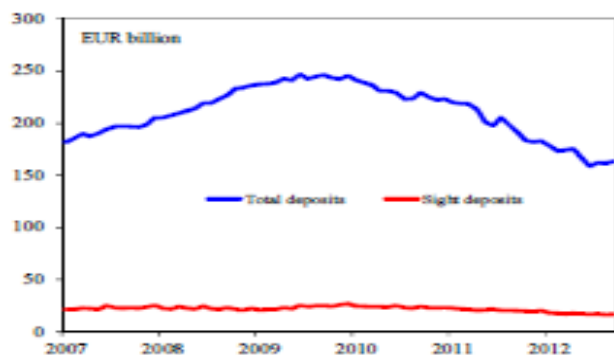

A puha költségvetési korlát rendszere

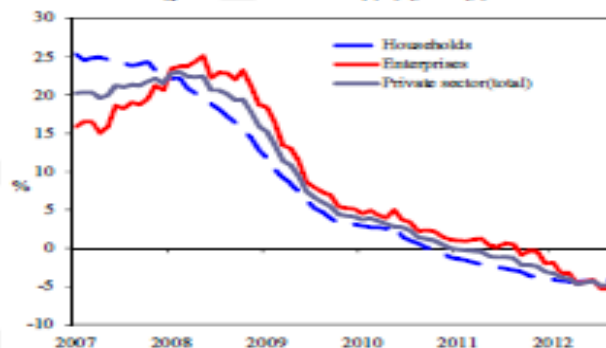
Következmények 1. A bankszektor gyengülése

Graph 14. Bank deposits

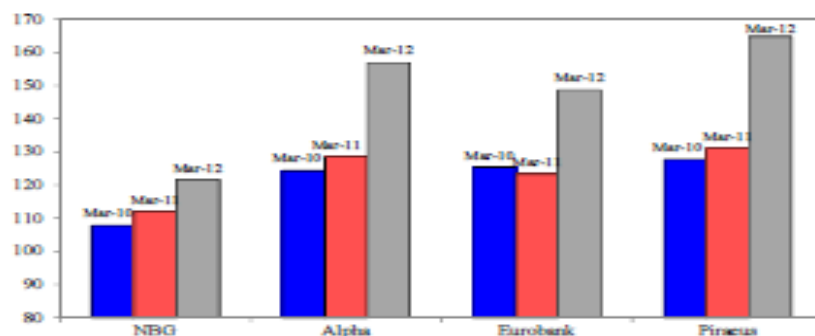
Source: Bank of Greece

Graph 15. Credit to private sector (per cent change, y-o-y)

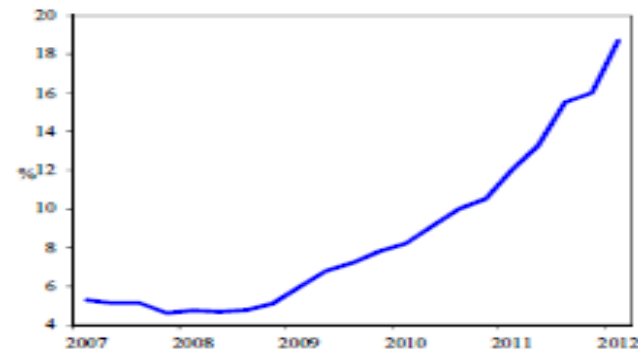
Source: Bank of Greece

Graph 16. Loan to deposit ratio by bank (in percent)

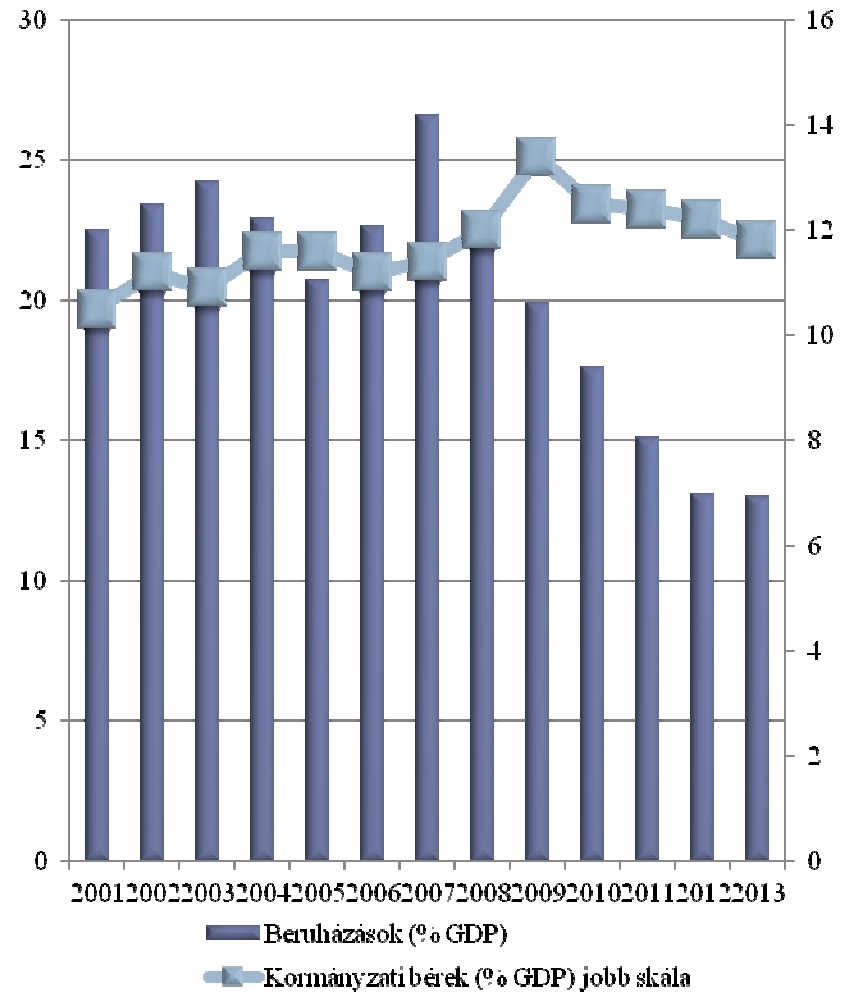
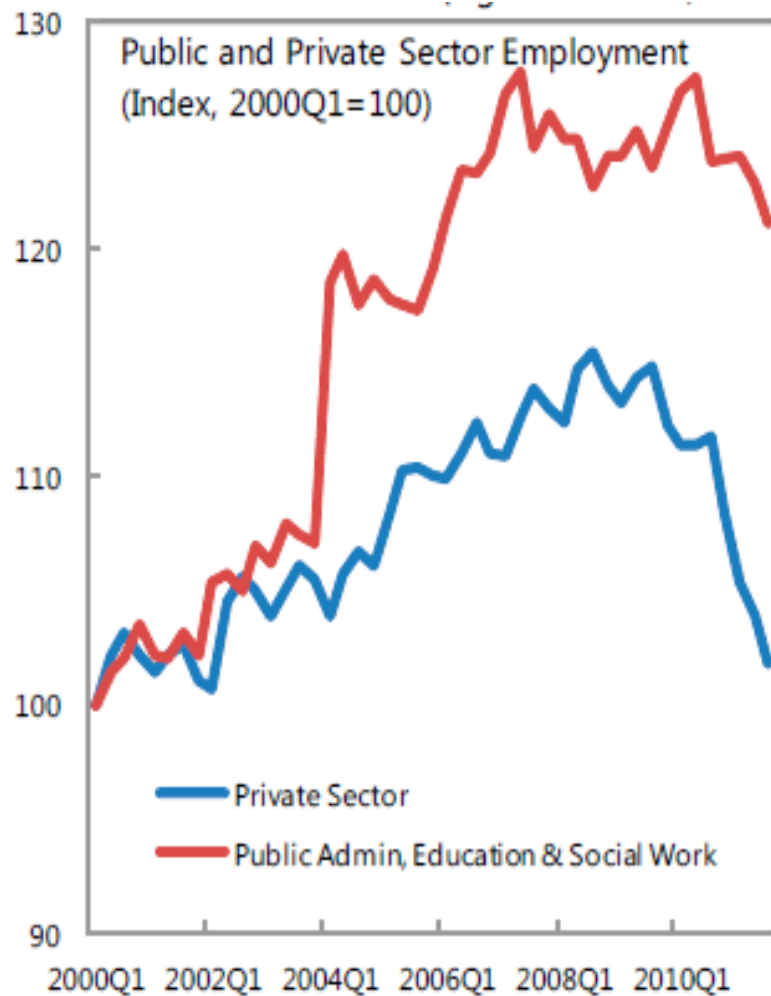
Source: Banks' financial statements

Graph 17. Non-performing loans ratio

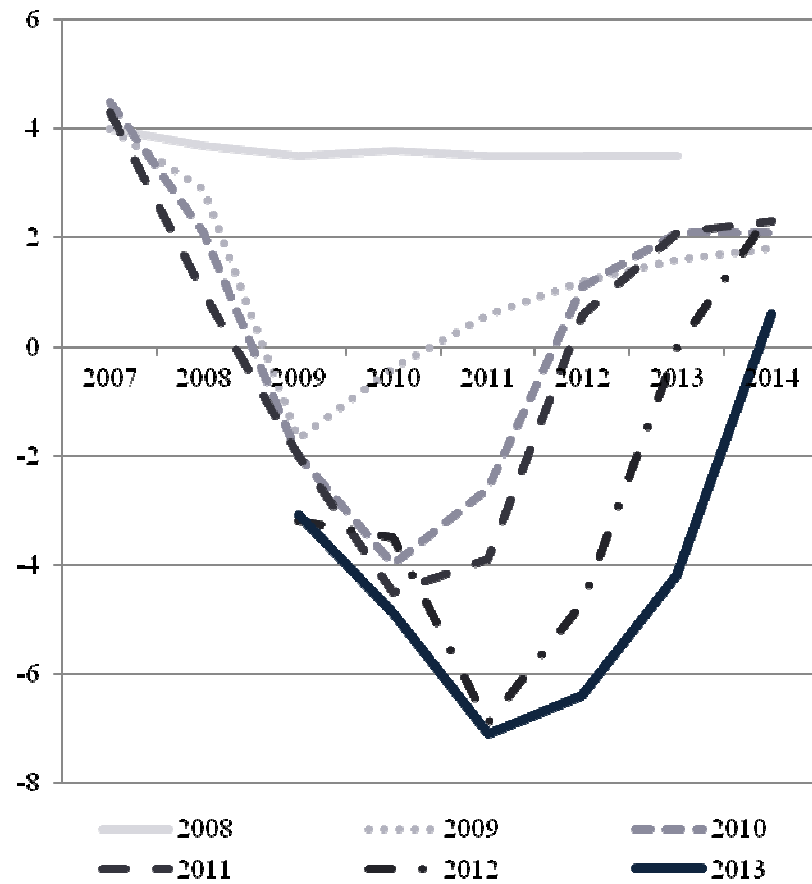
Source: Bank of Greece

Következmények 2. Foglalkoztatás, bérek, beruházások

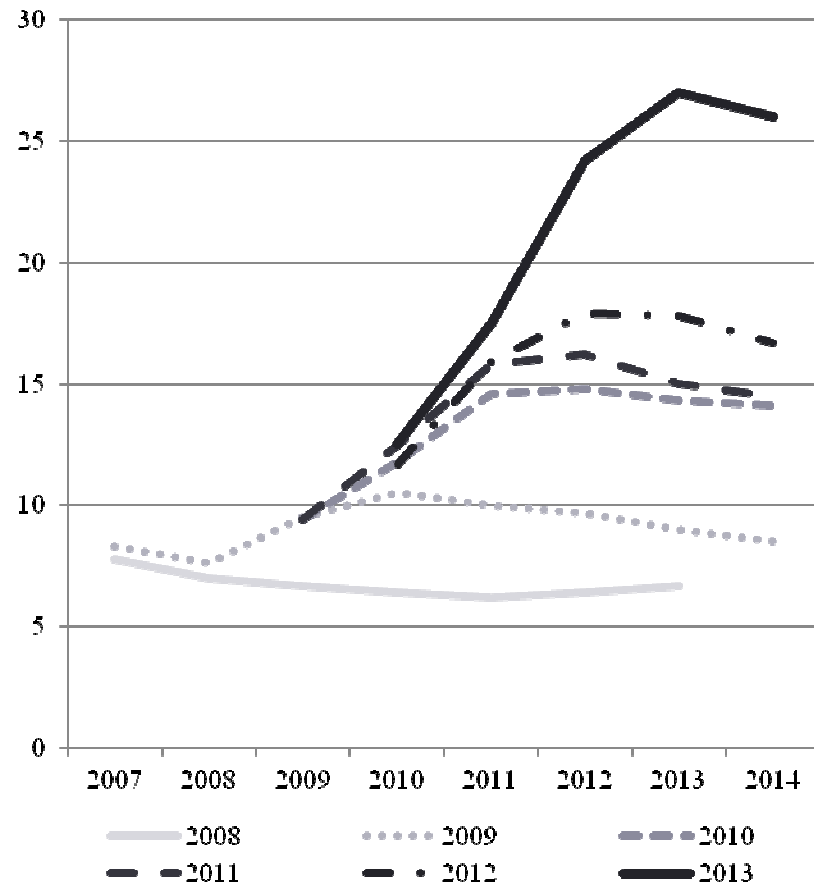

Következmények 3. Előrejelzések és valóság...

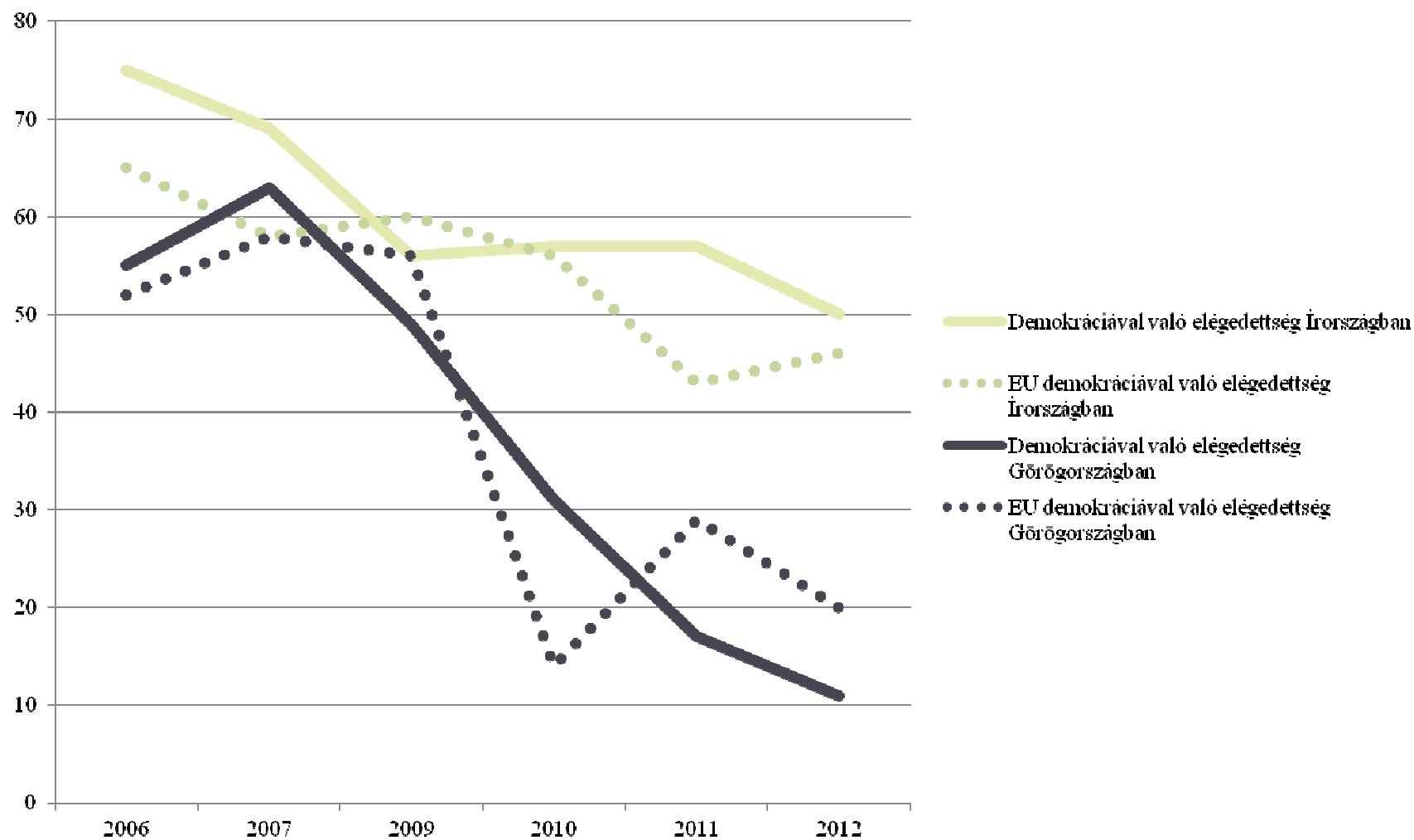
GDP

Munkanélküliség

Következmények 4. A rendszer legitimációjának összeomlása

Konklúziók

- ▶ A PKK elmélete a szereplők közötti kölcsönös függésre és a várakozásokra való rávilágítás révén segít annak megértésében, hogy miért vallott kudarcot a görög válságkezelés és miért volt annyira mély a visszaesés.
- ▶ A nemzetközi szereplők ambivalens hozzáállása a görög válsághoz jelentős bizonytalanságot okozott mind nemzetközi mind pedig nemzeti szinten, ami együttesen vezetett a súlyos visszaeséshez.
- ▶ A válság rámutatott arra, mennyire veszélyes, ha a politikai legitimitáció a PKK-n alapul jó kormányzás helyett.
- ▶ Az EU számára megkerülhetetlen, a bankunió révén a költségvetési korlát megkeményítése, illetve az USA föderális modelljéhez való közeledés ahol nincs kimentés a tagállamoknak.
- ▶ Bár a PKK elmélete a szocialista rendszerre lett kialakítva, a pénzügyi válság tapasztalatai illetve az állami megoldások
- ▶ iránti növekvő igény az elmélet nem szűnő relevanciáját jelzik.

Köszönöm a figyelmet!

Irodalom

- ▶ Kornai, János (1979): “Resource-Constrained versus Demand-Constrained Systems.” *Econometrica*, 47 (4): 801-819.
- ▶ Kornai, János (1986): “The Soft Budget Constraint.” *Kyklos*, 39(1): 3-30.
- ▶ Kornai János, Eric Maskin és Gérard Roland (2004a) “A puha költségvetési korlát I.” *Közgazdasági Szemle*, 51(7-8): 608-624.
- ▶ Kornai János, Eric Maskin és Gérard Roland (2004b): “A puha költségvetési korlát II.” *Közgazdasági Szemle*, 51(9): 777-809.
- ▶ Kornai János (2005): *A gondolat erejével*. Budapest: Osiris Kiadó. 265-280. o.
- ▶ Kornai János (2014): *Puha költségvetési korlát. Válogatott művek IV*. Pozsony: Kalligram Kiadó. Megjelenés alatt.

